

Н. Юрик

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ШЛЯХОМ АКЦІОНУВАННЯ

Анотація. Формування ринкової економіки передбачає створення передумов для розвитку різних форм власності і господарювання як основи високоефективної конкурентної економіки.

Розбудова економіки суверенної демократичної держави України як рівноправного партнера в системі світової співпраці потребує інтенсивного розвитку на власному шляху в загальній спрямованості прогресу світової цивілізації. Для цього потрібна науково обгрунтована концепція не тільки виходу з кризи, а створення високоефективної економіки для людини, економіки, яка керується єдиною спрямованістю інтересів усіх ланок та рівнів господарювання на досягнення найкращих цілей демократичного суспільства: більш повне задоволення розумних потреб людей, забезпечення внутрішньої стабільності і зовнішньої безпеки держави, розвиток та посилення її потенціалу.

Формування ринкової економіки, яка історично довела свою ефективність і динамічність, є метою економічних реформ, декларованих рішеннями законодавчої та виконавчої влади. Воно здійснюється на основі двох принципів - економічної свободи ринкових суб'єктів та їх повної відповідальності за результати своєї діяльності. Цей процес нерозривно пов'язаний з формуванням певних ціннісних орієнтацій, несумісних з насильницьким становленням виробничих відносин. Враховуючи особливості і принципи ринкової економіки, можна констатувати той факт, що в Україні відбувається етап становлення нових соціальних та економічних відносин. Ефективне функціонування структурних елементів ринкової економіки можливе лише в комплексі, включаючи й відповідні зміни в соціально-психологічній сфері. Відповідно до цього і формування ринкової економіки вимагатиме докорінних змін багатьох суспільних і економічних інститутів: форм власності, механізму розподілу доходів, забезпечення основних соціальних гарантій, мотивації трудової діяльності, структурної перебудови економіки і формування ринкової інфраструктури. Разом з цим слід відмітити, що становлення ринкової системи господарювання в Україні пов'язане з посиленням підприємницької активності у всіх сферах економіки. Демонізація, роздержавлення і приватизація господарських об'єктів забезпечують різноманітність форм і відносин власності, посилюють роль товарно-грошових зв'язків.

Щодо України, то сучасний етап розвитку економіки характеризується і визначається перехідними до ринкових механізмів і відносин процесами, що пов'язані з кардинальними змінами у структурі та формах власності, організації та управлінні виробництвом, відносинах виробництва, розподілу і споживання.

Перехід до ринкової економіки потребує створення відповідних організаційно-економічних умов як для прискорення самого переходу, так і з метою забезпечення нормальної роботи підприємств. В межах загального процесу намічених змін найбільш відповідальним є сучасний період, пов'язаний із формуванням нових суб'єктів ринку. Реформування народного господарства націлене на розширення економічної ініціативи, на підвищення ефективності, максимальну мобілізацію ресурсів і стимулів використання найновіших досягнень НТП. В період переходу до ринку актуальною стає проблема реформи власності, її приватизація. В економічній літературі зустрічаються різні точки зору щодо даної проблеми, адже від її вирішення в кінцевому результаті залежить ефективність розвитку нашої економіки в майбутньому.

Зокрема, щодо країн Східної і Західної Європи, то питання приватизації стало одним із основних не тільки в плані нового етапу економічних реформ, але й при розташуванні суспільних сил на політичній арені.

Набутий досвід переконує, що трансформація відносин власності, її роздержавлення та приватизація потребують ретельного вивчення та аналізу. Необхідність процесу роздержавлення та приватизації обґрунтовується, по-перше, кризовим станом економіки та суспільства в цілому; по-друге, необхідністю переходу до ринку; по-третє, поняттям природженої економічної активності приватного власника; по-четверте, визнанням того, що своя власність - це основа свободи особи. Приватизація являє собою головну складову частину економічної реформи, її стратегію і тактику. Це процес, якому притаманні глибинні властивості, що пов'язані з радикальною зміною соціальних структур, зміною суспільно-економічного ладу в Україні.

Передумовами приватизації є: інвентаризація усіх видів власності в Україні та закріплення її за конкретними суб'єктами; наявність відповідної законодавчої бази; акціонування великих та середніх підприємств; наявність джерел потенційних вільних капіталів; розробка чіткої, обґрунтованої програми дій; підготовка кадрів; відновлення традицій приватного капіталу та підприємництва; зруйнування суспільної свідомості, що сформувалася під впливом ідеологічних догм.

Мета процесу приватизації - створення передумов для розвитку різних форм власності і господарювання як основи високоефективної конкурентної економіки.

Відродження акціонерного підприємництва в нашій країні співпало з початком радикальних економічних перетворень. Початківці акціонерного діла працювали, що називається, на свій страх і ризик, в обстановці відсутності досвіду, нормативної бази, і що найважливіше, - майже завжди без потрібного розуміння і підтримки. Їх підтримувало лише переконання, що успіх економічних перетворень, відмова від командно-адміністративних методів управління потребують пошуку нетрадиційних шляхів. Сьогодні ми можемо говорити про перший вітчизняний досвід акціонерних підприємств в різних галузях промисловості, акціонерних банків та інших акціонерних структур. Акціонерний рух набирає швидкості і збільшує свої масштаби. Його розвиток ставить все більш нові і важливі питання перед економічною і юридичною наукою, господарською практикою.

Час вимагає від нас пошуку такого способу роздержавлення, який би формував підприємства, за своїми масштабами альтернативні державним.

Ефективність будь-яких змін, в тому числі в сфері економіки, залежить від стратегії, тактики їх проведення, визначення цілей і методів, а також намічених пріоритетів. Тому, розглядаючи процес приватизації, необхідно перш за все в'яснити її доцільність та шляхи здійснення.

На сьогоднішній день серед багатьох способів і напрямів роздержавлення і приватизації можна виділити такі три можливих напрями реформи державної власності: збереження права власності за державою з наданням менеджерам чи трудовим колективам підприємств (в залежності від форми управління, господарювання) повної автономії (наприклад, передача в оренду), продаж підприємств їх трудовим колективам, реорганізація державних підприємств в акціонерні товариства.

Щодо першого напрямку, то можна відмітити, що тут відсутня реальна зацікавленість в максимізації прибутку та розвитку підприємства в цілому. Щодо другого напрямку, то результати аналізу свідчать про те, що для багатьох підприємств основним джерелом викупу є засоби власних госпрозрахункових фондів і кредити. Як свідчить практика, на суттєву частку особистих вкладів працівників розраховувати не доводиться, а нині діюча фінансово-кредитна система не створює умов, які б

стимулювали викуп державних підприємств.

Найбільш перспективним напрямком активізації підприємницької діяльності, створення умов для конкуренції є реорганізація діючих державних підприємств.

Акціонерні форми організації виробництва, які активно входять в життя як у виробничій сфері, так і в сфері соціальної інфраструктури, викликають великий інтерес.

Акціонування означає передачу підприємству всіх прав і функцій по управлінню останнім. Зрозуміло, що цей процес, в свою чергу, веде до демократизації управління. Однією із важливих особливостей і переваг акціонування є перехід на принципово новий тип управління. Акціонування дозволяє роз'єднати функцію власності та функцію управління. Це може стати позитивним фактором, при умові, якщо буде знайдено баланс інтересів між акціонерами-власниками і управлінцями (найманими менеджерами). Акціонери мають можливість зацікавлено і об'єктивно оцінювати результати виробничої діяльності, реально контролювати роботу найманих менеджерів, приймати рішення.

Розглядаючи акціонування на рівні підприємств, виникає ще одна проблема - вплив акціонування на зовнішні джерела фінансування. Стосовно України ця проблема особливо важлива. Суть даної проблеми зводиться до того, що акціонування не повинно бути прикриттям несприятливого стану із самофінансуванням підприємств. Ігнорування даної умови приведе до неправильного розуміння акціонування. Найкращим варіантом вирішення даної проблеми є встановлення певного нормативу щодо здійснення капітальних вкладень шляхом випуску цінних паперів, зокрема акцій і облігацій.

Безумовно, процес акціонування в нашій країні, як на нижчому, так і на вищому рівні, пов'язаний з великою кількістю складних і невіршених завдань як в соціальному, так і в економічному аспектах. Вирішення даних завдань в значній мірі залежить від основних функцій і методів акціонування.

Розглянемо основні функції акціонерної власності:

- акціонерна власність може суттєво розширити джерела нагромадження;
- акціонерне підприємництво буде сприяти демократизації управління підприємствами;
- акціонування прискорить розвиток матеріально-технічної бази підприємств в різних галузях промисловості;
- акціонування посилить зацікавленість працівників у результатах своєї праці, зросте творча ініціатива, їх залучення в управління виробництвом. Все це сприятиме переборенню відчуженості суб'єктів праці від засобів виробництва і виробленого продукту, від економічної, а значить, і від політичної влади;
- акціонування значно послабить диспропорції в економіці: між попитом і пропозицією, групою товарів "А" і "Б" тощо;
- інтенсивний розвиток акціонерної власності послужить важливим фактором і засобом підвищення життєвого рівня населення;
- акціонування буде сприяти інтеграції різних форм власності;
- за допомогою акціонерної форми власності виникає можливість ефективного регулювання грошового обігу;
- широке розповсюдження акціонерної форми власності буде сприяти розвитку товарно-грошових відносин, впровадженню госпрозрахунку, самокупності, самофінансування, самоуправління;
- впровадження акціонерної власності покращить якість функціонування і розвитку техніко-економічних відносин, тобто відносин спеціалізації, кооперації, комбінування, концентрації виробництва. Ця мета буде досягнута шляхом об'єднання різних підприємств у великі господарські блоки. Акціонерні товариства через володіння акціями один одного створять внутрішньо єдині комплекси найрізноманітніших виробництв, створення яких дасть можливість здійснення різних варіантів

комбінування і диверсифікації. А це, в свою чергу, забезпечить не тільки підвищення ефективності господарської діяльності, але й дозволить перейти на якісно новий, більш високий рівень виробництва - до випуску комплексів товарів;

— інтенсивний розвиток акціонерної справи прискорить міжгалузеве переливання виробничих фондів економічного стимулювання в інші галузі, в яких виробляються гостродефіцитні товари народного споживання;

— акціонерна форма власності надзвичайно гнучка, а це забезпечує достатньо еластичні зв'язки між різними суб'єктами господарювання;

— акціонування відкриває широкі можливості для залучення іноземного капіталу, створення спільних з іноземними ком-паніями підприємств, отже, - і більш швидкого входження економіки України у світовий міжнародний поділ праці, у світову економіку.

Враховуючи вищевикладені функції, можна узагальнити основні цілі, які переслідує акціонерна форма господарювання. Вона повинна: по-перше, сприяти утворенню ринку, оскільки забере у держави значну частину економіки і сформує нових власників; по-друге, організувати систему виробничо-господарських зв'язків між акціонерними товариствами; по-третє, створити реальних конкурентів великим державним підприємствам, а також іноземним корпораціям.

Акціонерна форма зможе досягти даних цілей, якщо її функції зводитимуться до мобілізації фінансових ресурсів і використання їх для оновлення основних фондів підприємств; переливання їх до галузей народного господарства, здатних забезпечити виробництво товарів народного споживання і змінити структуру економіки; стимулювання праці; залучення іноземних інвесторів до розвитку нашого народного господарства, інтеграції його в світове. Реалізація даних цілей можлива і тому, що за своїм змістом акціонерна власність, яка лежить в основі акціонерної форми господарювання, - складний економічний феномен.

Здійснюючи мету акціонування, важливо не проігнорувати особливостями і протиріччями економічного розвитку нашої країни. І тільки при такій умові процес акціонування буде вирішальним фактором становлення ринкової економіки.

Summary. The formation of a market economy provides formation of favorable conditions for development of the different forms of the property and managing as bases highly effective competitive economy.